

๗ บุรพกษัตริย์ ราชภัทน์

เทิดทูนและประกาศเกียรติคุณบุรพกษัตริย์แห่งสยาม
ผู้ทรงสร้างคุณูปการอันยิ่งใหญ่ต่อประเทศชาติ

ฝ่ายวิชาการ สดาพรบุ๊คส์

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

อัครวิษณุกรรมแห่งอาณาจักรสุโขทัย

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
พ.ศ. ๑๘๓๒ - ๑๘๕๐
King Ramkhamhaeng the Great
1279 - 1298 A.D.

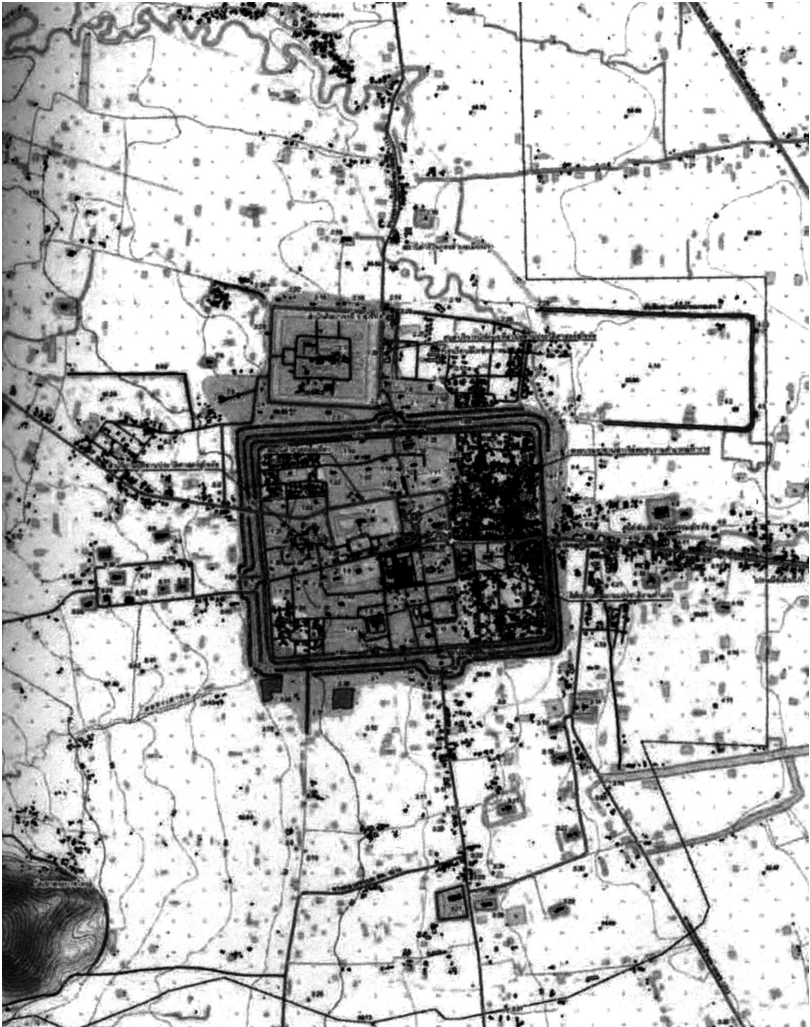
ประวัติศาสตร์ก่อนสมัยสุโขทัย และสมัยสุโขทัยตอนต้น

นักประวัติศาสตร์ได้สันนิษฐานว่า หลังพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ สวรรคตเมื่อ พ.ศ. ๑๗๖๒ อาณาจักรขอมเริ่มเสื่อมอำนาจ ทำให้เผ่าไทที่กำลังเข้มแข็งสามารถตั้งตนเป็นอิสระ โดย “พ่อขุนศรีนาวนำถม” ได้สถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้น และครอบครองเมืองสุโขทัยกับศรีสัชนาลัย ก่อนขยายไปยังเมืองยอด ลำพูน เชียงแสน พะเยา ลุมพายาย สะคำ และราด

แต่เมื่อพ่อขุนศรีนาวนำถมสวรรคต ขอมสพาดโขลญลำพงได้เคลื่อนทัพบุกยึดกรุงสุโขทัย “พ่อขุนผาเมือง” พระโอรสของพ่อขุนศรีนาวนำถม ร่วมกับพระสหายนาม “พ่อขุนบางกลางหาว” เจ้าเมืองบางยาง ทำศึกจนยึดอาณาจักรคืนได้สำเร็จ แล้วพ่อขุนผาเมืองก็สนับสนุนให้พ่อขุนบางกลางหาวขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์สุโขทัย และถวายพระนาม “กมรเตงอัญศรีอินทรวินทราทิตย” ก่อนเปลี่ยนมาเป็น “พ่อขุนศรีอินทราทิตย” ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์พระร่วงที่ปกครองอาณาจักรสุโขทัยนับจากนั้นมา

เมื่อพ่อขุนศรีอินทราทิตยสวรรคต “พ่อขุนบานเมือง” พระโอรสได้ขึ้นครองราชย์ กระทั่งเมื่อพระองค์สวรรคตใน พ.ศ. ๑๘๒๒ พระอนุชานามว่า “พระรามราช” หรือ “พ่อขุนรามคำแหงมหาราช” ก็ขึ้นครองราชสมบัติและสร้างยุคทองให้แก่อาณาจักรสุโขทัย (กรมศิลปากร, ๒๕๕๘ : ๗๖-๘๘)

แผนผังเมืองสุโขทัย

ที่มา : กรมศิลปากร. ประวัติศาสตร์ชาติไทย. หน้า ๘๘.

รามคำแหง รามผู้เข้มแข็ง

พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้รับการยกย่องว่าเป็นกษัตริย์ที่
เปี่ยมด้วยพระอัจฉริยภาพ ผู้สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงด้วยการทรง
ประดิษฐ์ลายสือไทย (กรมศิลปากร, ๒๕๕๘ : ๘๐) ซึ่งเป็นการวาง
รากฐานความเป็นอารยะ ทำให้ไทยเป็นชนชาติที่มีภาษาเป็นของ
ตนเอง สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองที่สืบทอดมาเป็นเวลากว่า
เจ็ดร้อยปี

นอกจากนั้นพระองค์ยังได้รับการเชิดชูว่าเป็นมหाराชาตินักรบ ด้วยการทำศึกสงครามขยายอาณาเขตไปอย่างกว้างไกลไพศาล สุขุขทัยจึงเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่เกรียงไกร ประกอบกับความเป็นกษัตริย์นักปกครองที่เปี่ยมด้วยพระเมตตา ทำให้พลกนิกรได้พระบรมโพธิสมภารอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข สุขุขทัยในรัชสมัยของพระองค์จึงได้รับการกล่าวขานว่าเป็นรัฐในอุดมคติ อันเนื่องมาจากความเจริญรุ่งเรืองทุกๆ ด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

พระองค์เป็นพระโอรสลำดับที่ ๓ ของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ (พ่อขุนบางกลางหาว) ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์พระร่วง กับนางเสือง โดยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์มีพระโอรส ๓ พระองค์ และพระธิดา ๒ พระองค์ พระโอรสองค์ใหญ่สิ้นพระชนม์ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ พระโอรสองค์รองมีพระนามว่า “พ่อขุนบานเมือง” เป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๒ แห่งอาณาจักรสุโขทัย (กรมศิลปากร, ๒๕๕๘ : ๗๙) ส่วนพระองค์ซึ่งเป็นพระโอรสองค์เล็ก เมื่อพระชนมายุ ๑๙ พรรษาได้สร้างวีรกรรมอันหาญกล้าจนเป็นที่มาของพระนาม “รามคำแหง”

วีรกรรมในครั้งนั้นได้รับการบันทึกในศิลาจารึก ถอดความได้ว่า

“เมื่อครั้นพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ยกทัพไปตีเมืองฉะเชิงเทรา
รบพุ่งกับขุนสามชน ผู้เป็นเจ้าเมือง พระองค์ได้เพลิงพลั่วเสียที่
แต่ทันทันนั้น พระรามก็ไล่ช้างเข้าหาขุนสามชนเพื่อทำยุทธหัตถี
และสามารถพลิกสถานการณ์ตีทัพศัตรูจนแตกพ่าย”

หลังจากศึกครั้งนั้นพระบิดาก็ได้พระราชทานนามจากเดิมว่า
พระรามเป็น “พระรามคำแหง” ที่มีความหมายว่า “พระรามผู้เข้มแข็ง”
(ประเสริฐ ณ นคร, ๒๕๕๔ : ๒๔)

โดยพระองค์เป็นกำลังสำคัญในการทำศึกสงครามปกป้อง
อาณาจักรและขยายอาณาเขต กระทั่งพระบิดาและพระเชษฐาสวรรคต
พระองค์ก็ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๓ แห่งราชวงศ์พระร่วง
อาณาจักรสุโขทัย เมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๒ (กรมศิลปากร, ๒๕๕๘ : ๗๖)

มหาราชชาตินักรบ

ในช่วงแรกของการก่อร่างสร้างอาณาจักร สุโขทัยมีศึกสงครามไม่ว่างเว้น แต่ด้วยพระปรีชาสามารถของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์และพระโอรสทั้งสอง คือ พ่อขุนบานเมืองกับพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทำให้อาณาจักรแข็งแกร่งและมั่นคงขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะเมื่อพ่อขุนรามคำแหงขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๓ แห่งราชวงศ์พระร่วง สุโขทัยก็ขยายอาณาเขตได้อย่างกว้างใหญ่ไพศาล ทางตะวันตกไปถึงเมืองทวาย เมาะตะมะ หงสาวดี ทางเหนือไปถึงเมืองแพร่ เมืองน่าน เมืองพลัว (ปัว) เมืองขวา (หลวงพระบาง) ทางตะวันออกมีเมืองสระหลวง สองแคว ลุมบาจาย สะค้ำ เวียงจันทน์ เวียงคำ (อยู่ในลาว) ทางใต้มีอาณาเขตถึงเมืองคนที พระบาง (นครสวรรค์) แพรก (ชัยนาท) สุพรรณภูมิ (สุพรรณบุรี) ราชบุรี เพชรบุรี และนครศรีธรรมราช (กรมศิลปากร, ๒๕๕๔ : ๘๐)

นอกจากการขยายอาณาเขตด้วยการทำศึกสงครามแล้ว พระองค์ได้ดำเนินนโยบายเจริญสัมพันธไมตรีกับอาณาจักรที่เข้มแข็ง และมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ อาทิ อาณาจักรล้านนาของ “พระยาเม็งราย” และเมืองพะเยาของ “พระยาจำเมือง” ซึ่งทั้งสามเป็นพระสหายสนิทศิษย์ร่วมสำนักเดียวกัน (สำนักพระสุกทันตฤๅษี เมืองละโว้) โดยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ช่วยพระยาเม็งรายสร้างเมืองเชียงใหม่ และยินยอมให้ขยายอาณาเขตล้านนาทางแม่น้ำกก แม่น้ำปิง และแม่น้ำวังได้อย่างสะดวก เพื่อเป็นรัฐกันชนระหว่างจีนกับสุโขทัย ซึ่งเมืองจีนในช่วงเวลานั้นปกครองโดยราชวงศ์หยวนของมองโกล มี “กุบไลข่าน” พระนัดดาของเจงกิสข่านเป็นปฐมกษัตริย์ พ่อขุนรามคำแหงจึงได้ส่งราชทูตไปเมืองจีน ๓ ครั้งเพื่อเจริญสัมพันธไมตรี (ประเสริฐ ญ นคร, ๒๕๕๔ : ๒๕) ซึ่งการผลิตเครื่องสังคโลก หัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์และสร้างความมั่งคั่งให้แก่สุโขทัย สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลจากการติดต่การค้าขายกับจีน (กรมศิลปากร, ๒๕๕๔ : ๘๒)

เมื่ออาณาจักรมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง เป็นที่เกรงขามจนไม่มีเมืองใดกล้าเข้ามาก่อวุ่นหรือรุกราน พระองค์ก็ได้ขยายไปยังการพัฒนาในด้านอื่นๆ โดยเฉพาะภาษาและวัฒนธรรมที่มีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้จากบรรพชนและรวมชนชาติไทยให้เป็นหนึ่งดังที่จะกล่าวถึงในบทต่อไป

กษัตริย์ผู้ทรงประดิษฐ์อักษรไทย

พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์อักษรไทย (ลายสือไท) ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๖ โดยแรกเริ่มนั้นไทยยังไม่มีอักษรหรือภาษาเขียน เป็นของตัวเอง จนตกอยู่ใต้อำนาจของขอมจึงใช้อักษรขอมเรื่อยมา โดยอักษรขอมนั้นมีที่มาจากภาษามคธของอินเดีย (ศิริวรรณ คุ่มให้, ๒๕๔๗ : ๙) สอดคล้องกับบันทึกของศาสตราจารย์ประเสริฐ ณ นคร ที่อธิบายว่า “ลายสือไทมีลักษณะพิเศษกว่าตัวหนังสือของชนชาติอื่น ที่ยืมมาจากอินเดีย โดยพระองค์ได้ประดิษฐ์พยัญชนะ สระ และ วรรณยุกต์เพิ่มขึ้นเพื่อให้เขียนแทนเสียงพูดของภาษาไทยได้ทุกคำ และ นำสระกับพยัญชนะมาอยู่ในบรรทัดเดียวกัน มีการจัดวางรูปแบบใกล้เคียงกับประเทศตะวันตก คือ เขียนจากซ้ายไปขวา” (กรมศิลปากร, ๒๕๕๘ : ๘๐)

ด ก	อ ข	อ ข	ด ค	ต ค	ฆ ม	ว ง	จ จ	ฉ ฉ	ช ช	ซ ซ
ณ	ล ญ	ว ฉ	ฉ ฉ	อ อ	ท	ท	ณ	ด ด	ต ต	ด ด
ท ท	ธ ธ	ล ล	บ บ	ป ป	ผ ผ	ผ ผ	พ พ	พ พ	ภ ภ	พ พ
ย ย	ร ร	ล ล	ว ว	ธ ธ	ช ช	ฉ ฉ	ท ท	พ พ	อ อ	ย ย

แบบตัวอักษรของพ่อขุนรามคำแหง

ที่มา : www.thailaws.com

หลังจากประดิษฐ์ลายสือไทย พ่อขุนรามคำแหงก็ทรงบันทึกเหตุการณ์สำคัญในยุคสมัยของพระองค์ลงบนศิลาจารึก ทั้งพระราชกรณียกิจด้านการปกครอง กฎหมาย การต่างประเทศ ฯลฯ หลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง หรือที่เรียกว่า “ศิลาจารึกหลักที่ ๑” เป็นแท่งหินชนวนรูปทรงสี่เหลี่ยมยอดมน สูงประมาณ ๑ เมตร ๑๑

เซนติเมตร กว้าง ๓๕ เซนติเมตร หนา ๓๕ เซนติเมตร มีอักษรจารึก ทั้ง ๔ ด้าน แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ได้แก่ (๑) พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระองค์นับแต่ประสูติจนเสด็จขึ้นครองราชย์ (๒) เล่าเหตุการณ์ต่างๆ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของสุโขทัย และ (๓) กล่าวถึงอาณาเขตของเมืองสุโขทัยและสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระองค์ ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงจึงทรงคุณค่าในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. **ด้านภาษาและสำนวนโวหาร** เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการกำเนิดของอักษรไทย

๒. **ด้านประวัติศาสตร์** ให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชประวัติ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ตลอดจนความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสภาพสังคมของกรุงสุโขทัยเมื่อเจริญกว่าปีที่ผ่านมา

๓. **ด้านสังคม** ให้ความรู้ด้านกฎหมายและการปกครองสมัยกรุงสุโขทัยว่ามีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก พระมหากษัตริย์ดูแลทุกข์สุขของราษฎรอย่างใกล้ชิด

๔. **ด้านวัฒนธรรม ประเพณี** ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม และประเพณีของชาวสุโขทัย

กษัตริย์นักปกครอง

ในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหง เป็นยุคที่กรุงสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก ส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากระบอบการปกครองที่มีประสิทธิภาพคือ “ปิตุราชาธิปไตย” หรือ “พ่อปกครองลูก” ก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย โดยกษัตริย์เปรียบเสมือนพ่อหรือหัวหน้าครอบครัวที่ดูแลประชาชนด้วยความรักและเมตตา เป็นที่มาของคำว่า “ไพร่ฟ้าหน้าใส” ที่ปรากฏบนศิลาจารึก ซึ่งในรัชสมัยของพระองค์นั้น ขุนนางกับประชาชนต่างมีสิทธิเท่าเทียมกัน โดยทรงตรากฎหมายสำคัญสรุปได้ ๔ บท ดังนี้ (ศิวิลวรรณ คุ่มให้, ๒๕๔๗ : ๑๕)

๑. บทมรดก เมื่อบิดามารดาเสียชีวิต ให้ทรัพย์สินต่างๆ ของบิดามารดาตกแก่บุตร

๒. บทที่ดิน ชาวสุโขทัยทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพสุจริตตามความถนัดหรือความสามารถของตน ผู้ที่ลงแรงหักล้างทางพงจับจองที่ดินทำสวนทำไร่ ย่อมมีสิทธิในผืนดินนั้น

๓. บทพิจารณา เมื่อผู้ใดทำผิดไม่ว่าลูกเจ้าลูกขุนหรือประชาชน การไต่สวนและตัดสินจะเป็นไปอย่างเที่ยงตรง ไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

๔. บทฎีกา ประชาชนสามารถร้องทุกข์ต่อพ่อขุนรามคำแหงได้โดยตรง โดยพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้แขวนกระดิ่งไว้ที่หน้าประตูชั้นนอกเขตพระราชฐาน หากผู้ใดมีเรื่องเดือดร้อนก็สามารถสั่นกระดิ่งร้องทุกข์ได้ตลอดเวลา

พระมหาตม มหิสุสโร (ทองหล่อ) ได้นำเสนอไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักจริยศาสตร์ด้านการปกครองของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” ว่า รูปแบบการปกครองของพ่อขุนรามคำแหงสามารถสรุปได้ ๒ ลักษณะ คือ (๑) แบบบิดาปกครองบุตร (๒) แบบธรรมราชา โดยเนื้อหาทั้ง ๔ ด้านของศิลาจารึกหลักที่ ๑ ได้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการปกครองที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา และจารีตประเพณีของกรุงสุโขทัยในรัชสมัยของพระองค์ ดังนี้

ด้านที่ ๑ กล่าวถึงการปกครองให้ชาวสุโขทัยอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ด้วยการให้เสรีภาพในการค้าขาย ประกอบอาชีพ และนับถือศาสนา ทำให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม

ด้านที่ ๒ กล่าวถึงการให้ทาน รัชกาลที่ ๒ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวสุโขทัย

ด้านที่ ๓ กล่าวถึงความเชื่อทางศาสนา พระราชศรัทธาต่อศาสนาพุทธ

ด้านที่ ๔ กล่าวถึงการทรงใช้สติปัญญาในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่าด้านการดำเนินชีวิต

ศิลปากรหลักที่ ๑

ที่มา : กรมศิลปากร. ประวัติศาสตร์ชาติไทย. หน้า ๘๑.

กษัตริย์นักพัฒนา

แต่เดิมชาวสุโขทัยนับถือพุทธศาสนานิกายมหายานและพระ
ขงจื๊อ ตามที่บันทึกไว้ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ (ศิววรรณ คุ่มให้, ๒๕๔๗ :
๑๕) กระทั่งพ่อขุนรามคำแหงได้นิมนต์พระภิกษุนิกายเถรวาท (หินยาน)
จากนครศรีธรรมราชขึ้นมาเผยแผ่ในกรุงสุโขทัย เป็นจุดเริ่มต้น ทำให้
นิกายนี้เจริญรุ่งเรืองในไทยสืบเนื่องมาจวบจนปัจจุบันนี้ โดยพระองค์ทรง
สร้างพระแท่นมนังคศิลาบาตรขึ้นเพื่อให้พระเถระแสดงพระธรรมเทศนา
แก่ประชาชนในวันพระ ส่วนวันธรรมดาพระองค์เสด็จประทับเป็น
ประธานให้เจ้านายและข้าราชการปรีชาราชการร่วมกัน (ประเสริฐ
ณ นคร, ๒๕๕๔ : ๒๕) นอกจากนี้พระองค์ยังทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภก
สร้างวัดวาอารามต่างๆ มากมาย (กรมศิลปากร, ๒๕๕๘ : ๘๒)

ในด้านเกษตรกรรมและชลประทาน โปรดให้สร้างทำนบกักเก็บน้ำที่เรียกว่า “สรีดมงส์” (ทำนบพระร่วง) เพื่อนำน้ำไปใช้ในตัวเมืองสุโขทัยและบริเวณใกล้เคียง ทำให้สุโขทัยมีน้ำอุปโภคบริโภคและเพาะปลูกอย่างอุดมสมบูรณ์ ดังที่บันทึกในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว”

สรีดมงส์ หรือ ทำนบพระร่วง
ที่มา : <http://www.panoramio.com/>

ด้านการคมนาคม โปรดให้สร้างถนนพระร่วงจากสุโขทัยไปยังเมืองศรีสัชนาลัย และจากสุโขทัยไปยังกำแพงเพชร ซึ่งเป็นถนนที่มีความสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์ การคมนาคม และการค้าขายในสมัยนั้นเป็นอย่างมาก (ศิริวรรณ คุ่มให้, ๒๕๔๗ : ๒๑)

ส่วนในด้านเศรษฐกิจ พระองค์ทรงส่งเสริมการค้าด้วยการไม่เก็บภาษีผ่านด่านหรือ “จกอบ” (จังกอบ) จากพ่อค้าที่เข้ามาค้าขายในกรุงสุโขทัย ทำให้เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรืองอันเนื่องมาจากชาวสุโขทัยมีเสรีทางการค้า ดังข้อความในศิลาจารึกหลักที่ ๑ “เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า” (กรมศิลปากร, ๒๕๕๔ : ๘๔)

จดหมายเหตุจีนระบุว่า พ่อขุนรามคำแหงมหาราชสวรรคตใน พ.ศ. ๑๘๔๑ (ประเสริฐ ณ นคร, ๒๕๕๔ : ๒๕) ซึ่งด้วยพระมหากษัตริย์คุณอันล้นพ้น รัฐบาลและปวงชนชาวไทยจึงได้ถวายพระราชสมัญญา “มหาราช” แต่พระองค์ และสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ณ บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ จังหวัดสุโขทัย โดยกำหนดให้วันที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพบศิลาจารึกหลักที่ ๑ เป็นวันพ่อขุนรามคำแหงมหาราช นั่นก็คือวันที่ ๑๗ มกราคมของทุกปี

ประวัติศาสตร์หลังรัชสมัย พ่อขุนรามคำแหงมหาราช และสมัยสุโขทัยตอนปลาย

หลังจากพ่อขุนรามคำแหงมหาราชสวรรคต อาณาจักรสุโขทัย ก็อ่อนแอลง เมืองต่างๆ ที่เคยสวามิภักดิ์ได้ประกาศแยกตัวเป็นอิสระ แต่เมื่อพระยาลิไทย (พระมหาธรรมราชาที่ ๑) รัชกาลที่ ๖ แห่งราชวงศ์ พระร่วง พระนัดดาของพ่อขุนรามคำแหงขึ้นครองราชย์ ก็ทรงปราบปราม และรวบรวมหัวเมืองต่างๆ ทำให้อาณาจักรสุโขทัยกลับมารุ่งเรือง อีกครั้ง

พระองค์ทรงดำเนินพระบรมราชาบายทางการเมืองโดยการเผยแผ่พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทไปยังดินแดนต่างๆ และสันนิษฐานว่าในช่วงเวลานั้นได้มีการเผยแพร่อักษรแบบสุโขทัยด้วยโดยอาณาจักรล้านนาได้ปรับประยุกต์อักษรชุดนี้เป็นลักษณะเฉพาะตนที่เรียกว่า “อักษรฝักขาม” ส่วนอาณาจักรล้านช้างได้ปรับประยุกต์เป็น “อักษรไทยน้อย” และพระองค์ยังทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมพุทธศาสนาที่สำคัญคือ “ไตรภูมิกถา” หรือ “ไตรภูมิพระร่วง” ที่มีอิทธิพลกับความคิดความเชื่อของชนชาติไทยมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนในด้านเศรษฐกิจ พระองค์พยายามฟื้นฟูการค้ากับจีน โดยส่งเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้ากรุงจีน (กรมศิลปากร, ๒๕๕๘ : ๘๔-๘๖)

แต่ในเวลาต่อมาสุโขทัยก็อ่อนแอลงจนตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรอยุธยาที่กำลังเรืองอำนาจ จากนั้นเมื่อพระยาไสลือไทย (พระมหาธรรมราชาที่ ๓) ขึ้นครองราชย์ พระองค์พยายามฟื้นฟูอาณาจักรสุโขทัยขึ้นใหม่โดยการผูกไมตรีกับเมืองน่านเพื่อต่อต้านอยุธยา แต่พอพระองค์สวรรคต พระโอรสทั้งสองคือ พระยาบานเมืองกับพระยาราม ต่างแก่งแย่งราชสมบัติ สมเด็จพระนครินทราธิราช กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาจึงช่วยไกล่เกลี่ย ก่อนได้บทสรุปว่า ให้พระยาบานเมืองขึ้นเป็นพระมหาธรรมราชาที่ ๔ (บรมपाल) ครองเมืองพิษณุโลก (ศูนย์กลางของอาณาจักรในเวลานั้น) แล้วให้พระยารามไปครองเมืองสุโขทัย

และเมื่อพระมหากษัตริย์ราชที่ ๔ สวรรคต สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงผนวกลัทธิขงจื๊อเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักร แต่ในช่วงที่กรุงศรีอยุธยาเสียกรุงครั้งที่ ๑ และหลังจากกู้เอกราชได้ ราชวงศ์พระร่วงหรือราชวงศ์สุโขทัยก็กลับมามีบทบาทในฐานะพระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา (กรมศิลปากร, ๒๕๕๘ : ๘๖-๘๘)

